

تعاون و کشاورزی، سال بیست و سوم، دوره جدید، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۹۱

بررسی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان

جلاله جهانی^۱، دکتر احمد قیدی^۲، دکتر اسماعیل کرمی دهکردی^۳

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۹۱/۵/۲۸

چکیده

هدف کلی مطالعه حاضر، بررسی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاهای استان همدان در سال ۱۳۹۰ است. این پژوهش توصیفی-تحلیلی با استفاده از یک پیمایش مقطعی در زمینه کلیه شرکتهای تعاونی روستایی و اعضای آنها در سطح استان همدان انجام شده است. به این منظور با بهره گیری از روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۲۰ شرکت تعاونی انتخاب شدند و ۴۰۰ نفر از اعضای آنها با استفاده از پرسشنامه مورد مصاحبه قرار گرفتند. آزمون آماری آلفای کرونباخ نشان داد که پرسشنامه پایایی بالایی دارد. این مطالعه همچنین برای گردآوری داده‌های ثانویه، از اسناد و مدارک تعاونیها استفاده کرده است. در روش تحقیق با استفاده از تکنیک تجزیه مؤلفه‌های اصلی، شاخصهای مختلف در قالب کمیت واحد تلفیق شدند.

e- mail: baharbus@yahoo.com

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی

۲ و ۳. عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان

نتایج تحقیق نشان داد که ارائه خدمات به اعضا - که بیش از ۴۱ درصد از کل واریانس را به خود اختصاص داده است (Pct of Var=۴۱/۶) - مهمترین مؤلفه ارزیابی عملکرد و دومین مؤلفه، درصد فروش محصولات کشاورزی به شرکتهای تعاونی بوده (Pct of Var=۲۹/۱) که بیش از ۲۹ درصد از کل تغییرات را تبیین نموده است. تغییرات عضویت و سرمایه سرانه در طول زمان با تبیین بیش از ۱۲ درصد تغییرات (Pct of Var=۱۲/۴) به عنوان سومین مؤلفه در ارزیابی عملکرد تشخیص داده شدند. همچنین رتبه بندی شاخص ترکیبی عملکرد نشان داد که از نظر ارائه خدمات به اعضا، شرکت تعاونی روستایی آبشینه با عملکرد ۵/۳ پایین ترین عملکرد و شرکت تعاونی روستایی پیروز با عملکرد ۱۱/۵ بالاترین عملکرد را به خود اختصاص داده است. از نظر درصد فروش محصولات به شرکت تعاونی، شرکت پیروز با عملکرد ۱۰/۲ بالاترین عملکرد و شرکت آبشینه با عملکرد ۳/۳ پایین ترین عملکرد را داشته و از نظر تغییرات در طول زمان، شرکت تعاونی روستایی آبشینه با عملکرد ۱/۴ پایین ترین و شرکت تعاونی آرش با عملکرد ۷/۹ بالاترین عملکرد را نسبت به سایر شرکتهای به خود اختصاص داده است.

کلیدواژه‌ها :

شرکتهای تعاونی، تعاونی روستایی، عملکرد، همدان

مقدمه

شرکتهای تعاونی روستایی اولین تعاونیهای رسمی تشکیل شده در مناطق روستایی ایران هستند که پس از اجرای برنامه اصلاحات ارضی، با هدف کمک به توسعه مناطق روستایی گسترش یافتند (اسماعیلی فلاح، ۱۳۸۵). از دید برخی پژوهشگران، شرکتهای تعاونی روستایی با سابقه بسیار طولانی حضور در روستاها و با ایفای دو نقش اجتماعی و اقتصادی، ابزاری کارآمد و اهرمی مناسب برای توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها قلمداد شده اند. این شرکتهای با اتکا بر تواناییهای مادی و معنوی خود که ناشی از روحیه تعاون و همکاری می باشد،

می‌توانند همگام با سیاستهای توسعه، در بهبود شرایط زندگی، کار، تولید و ارتقای سطح درآمد و وضعیت اجتماعی اعضای خود بسیار مؤثر باشند (چوپانی، ۱۳۷۸). این شرکتهای با ارائه خدمات خارج از دسترس روستاییان و یا بهبود خدمات موجود، باعث افزایش رفاه روستاییان می‌شوند. همچنین شرکتهای تعاونی روستایی علاوه بر تأمین نهاده‌ها، اعتبارات، مواد سوختی مانند گازوئیل، نفت و سایر تجهیزات و خدمات متنوع، موجب ارتقای سواد و استخدام هزاران نفر از روستاییان می‌شوند (Mather and Preston, 1990). بانک جهانی معتقد است که تعاونیهای روستایی تولیدکننده محصولات جدید و بازارهای تازه هستند و به کمک این تعاونیها، سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی رونق می‌یابد و توسعه روستایی هدایت و تقویت می‌شود (World Bank, 1995). از نظر فابی (Fabiyyi, 1983)، ایجاد شرکتهای تعاونی روستایی طرحی است که در آن از هزینه‌های تولید کاسته می‌شود و حداکثر سود به دست می‌آید و در نتیجه درآمد روستاییان افزایش می‌یابد. بازاریابی محصولات از طریق تعاونیهای روستایی، اهمیت و نقش دیگر تعاونیها در توسعه روستایی است (Lehane and Murphy, 2010)، زیرا تعاونیهای روستایی از طریق بازاریابی محصولات کشاورزی درآمد روستاییان را افزایش می‌دهند (Charles et al., 1998). به عبارت دیگر، شرکتهای تعاونی روستایی با عمل به وظایف قانونی خود، به کاهش هزینه‌های تولید و به طور کلی بازگشت همه منافع حاصل از فروش محصول به اعضا کمک می‌کنند (چوپانی، ۱۳۷۸).

با این مقدمه، در پژوهش حاضر به منظور بررسی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی نخست به رابطه بین شاخصهای عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی پرداخته شد و سپس یک شاخص ترکیبی برای ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی در جهت توسعه اجتماعی و اقتصادی تعریف گردید. به این ترتیب هدف کلی این تحقیق عبارت است از:

بررسی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی در توسعه اجتماعی - اقتصادی روستاهای

استان همدان و اهداف اختصاصی نیز عبارتند از:

۱. بررسی رابطه بین شاخصهای در نظر گرفته شده برای عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی؛

۲. دستیابی به یک شاخص ترکیبی برای ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی در جهت توسعه اجتماعی و اقتصادی.

پیشینه تحقیق

در مورد عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی نظریات مختلفی وجود دارد که هر کدام از زوایای گوناگون به این پدیده نگریسته‌اند. آگراوال و همکارانش (Agrawal et al., 2002) عملکرد تعاونیهای روستایی کشور هند را بررسی کردند و به این نتیجه دست یافتند که همه تعاونیهای مورد مطالعه با جمع آوری پس انداز، منابع مالی را افزایش می دهند، کود و سایر نهاده های کشاورزی را برای اعضا فراهم می کنند و نقش مهمی در بازاریابی محصولات دارند. همچنین شرکتهای تعاونی زمینه مشارکت و همکاری اعضا در کنترل امور تعاونی را فراهم می کنند.

نتایج تحقیق چارلز و همکارانش (Charles et al., 1998) نشان داد که تعاونیهای روستایی در جذب روستاییان، افزایش فروش محصولات کشاورزی و کاهش قیمت مواد مصرفی مورد نیاز روستاییان نقش مهمی ایفا می کنند.

دونالد و همکارانش (Donald et al., 1993) در تحقیقی به این نتیجه دست یافتند که شرکتهای تعاونی موجب بازاریابی محصولات عمده کشاورزی، فروش محصولات و پایین نگه داشتن هزینه های تولید شده اند.

در تحقیقی که کنیدی و همکارانش (Kennedy et al., 1995) در زمینه بررسی عملکرد تعاونیهای روستایی انجام دادند مهمترین فعالیتهای شرکتهای تعاونی، مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی و جمع آوری پس انداز روستاییان ذکر شد.

نتایج پژوهش قاسمی نژاد عبدالملکی (۱۳۷۶) نشان داد که تعاونیها در ارائه کالاهای مورد نیاز و ارزان و در نتیجه، تشویق به پس انداز، ضعیف عمل کرده اند.

اسماعیلی فلاح (۱۳۸۵) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافت که تعاونیها در ارائه خدمات بازرگانی و بازاریابی، تأمین نهادههای کشاورزی و تولیدی و ارائه خدمات اعتباری موفق عمل کرده اند.

نتایج تحقیق رحمانی (۱۳۸۳) نشان داد که شرکتهای تعاونی توانسته اند با تشویق اعضا به پس انداز و تجمع سرمایه های اندک روستاییان، به تأمین ماشین آلات، نهاده ها و تأمین اعتبارات بپردازند.

درویشی نیا (۱۳۷۹) نیز در مطالعه تجربی خود به این نتیجه دست یافت که تأمین نهادهها از قبیل کود، سم و بذر با قیمت مناسب و فراهم کردن مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی از مهمترین فعالیتهای شرکتهای تعاونی می باشند. در پژوهشی عبدالرحمان و اسمیت (Abdelrahman and Smit, 2010) عملکرد تعاونیهای روستایی غرب سودان را در قالب نمونه ای متشکل از ۲۹ شرکت تعاونی روستایی از طریق مقایسه بین دو گروه افراد عضو و غیر عضو (از هر تعاونی ۸۰ عضو و ۸۰ غیر عضو) بررسی کردند و نشان دادند که شرکتهای تعاونی در افزایش پس انداز اعضا و تأمین نهاده هایی مانند کود و بذر موفق عمل کرده اند و از این طریق در افزایش درآمد اعضا مؤثر واقع شده اند.

روش تحقیق

این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه شرکتهای تعاونی روستایی و اعضای آنها در سطح استان همدان در بر می گیرد که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای و جدول کرجسی مورگان، از ۱۲۰ شرکت تعاونی روستایی با ۱۸۳۰۰۰ نفر عضو، ۲۰ شرکت تعاونی انتخاب شدند و ۴۰۰ نفر از اعضای آنها با بهره گیری از پرسشنامه مورد مصاحبه ساختاریافته قرار گرفتند. این مطالعه همچنین برای گردآوری داده های ثانویه در مورد درصد تغییرات عضویت نسبت به جمعیت روستاهای تحت پوشش در طول زمان و درصد تغییرات سرمایه سرانه در طول زمان از اسناد و مدارک تعاونیها استفاده کرده است.

عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی به عنوان متغیری متشکل از شاخصهای دیگر در نظر گرفته شد که هر یک با چندین متغیر مورد سنجش قرار گرفتند. دو شاخص درصد تغییرات عضویت نسبت به جمعیت روستاهای تحت پوشش در طول زمان و درصد تغییرات سرمایه سرانه در طول زمان دو شاخص عددی هستند در حالی که شاخصهای تأمین نهاده های کشاورزی، کاهش هزینه تأمین نهاده های کشاورزی، تأمین کالاهای مصرفی، کاهش هزینه تأمین کالاهای مصرفی، بهبود دسترسی اعضا به بازار، افزایش قیمت خرید محصولات کشاورزی، افزایش سطح دانش و اطلاعات اعضا، ساماندهی مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی با استفاده از پیمایش و ابزار پرسشنامه‌ای به دست آمدند که متغیرهای آنها با استفاده از طیفهای لیکرت پنج و شش گزینه‌ای سنجش شدند. پس از انجام مصاحبه‌های نیمه ساختاری با کارشناسان تعاون و برخی از مدیران عامل و اعضای هیئت مدیره‌ها و همچنین مرور ادبیات، پرسشنامه به وسیله گروه پژوهش تهیه گردید. روایی پرسشنامه با استفاده از مرور ادبیات، بحث بین گروه پژوهش، استفاده از نظر دیگر همکاران دانشگاهی و مشاوره با کارشناسان اداره تعاون روستایی تعیین شد. برای بررسی و تعیین پایایی پرسشنامه نیز ضریب آلفای کرونباخ محاسبه و تصحیح‌هایی جزئی در پرسشنامه ایجاد شد. مطابق محاسبات انجام شده، ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از شاخصهای ترکیبی ۰/۷۵ به دست آمد که نشان می‌دهد پرسشنامه از پایایی نسبتاً بالایی برخوردار است.

در این پژوهش در سنجش عملکرد شرکتهای تعاونی با یک تحلیل چندمتغیره مواجه هستیم که باید آنها را به یک شاخص ترکیبی تبدیل کنیم. با استفاده از تحلیل مؤلفه‌های اصلی، تلفیق این شاخصها در قالب کمیت واحد برای اندازه‌گیری عملکرد تعاونی مورد استفاده قرار گرفت. استفاده از تکنیک تحلیل مؤلفه‌های اصلی به عنوان رویکردی استاندارد، در بررسی ساختار داده‌های چندمتغیره بسیار رایج است (Jolliffe, 2002). در واقع این روش به بررسی همبستگی درونی تعداد زیادی از متغیرها می‌پردازد و در نهایت آنها را در قالب

عاملهای محدودی تحت عناوین اولین عامل اصلی^۱، دومین عامل اصلی، سومین عامل اصلی و غیره دسته بندی می کند (کلانتری، ۱۳۸۷)؛ به عبارت دیگر، پس از وارد کردن داده های خام، ماتریس اولیه تشکیل داده شد و سپس از روش تقسیم بر میانگین^۲، رفع اختلاف مقیاس صورت گرفت. پس از رفع اختلاف مقیاس بین شاخصها، با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی، همبستگی بین شاخصها مشخص شد و سپس شاخصها به تعدادی عامل یا مؤلفه خلاصه گردیدند و پس از دوران مؤلفه ها از طریق روش واریماکس، برای هر عامل در مقابل متغیر مربوطه یک وزن در نظر گرفته شد. آنگاه عوامل به عنوان وزن در مقادیر ماتریس استاندارد شده ضرب شدند و سپس مقادیر شاخصهای مختلف به صورت ردیفی جمع شدند و ستون شاخص ترکیبی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان محاسبه گردید. در نهایت، شرکتهای تعاونی بر اساس شاخص ترکیبی محاسبه شده رتبه بندی شدند.

معادله شاخص ترکیبی به صورت زیر است (کلانتری، ۱۳۸۷):

$$CI = \sum_i^n \frac{X_{ij}}{\bar{x}_i} \times W_{ij} \quad (1)$$

که در آن:

CI: شاخص ترکیبی عملکرد شرکت تعاونی

X_{ij}: مقدار شاخص i مربوط به شرکت تعاونی j

\bar{x}_i : میانگین شاخص i

W_{ij}: وزن مربوط به شاخص i (که از طریق بردار عامل به دست می آید).

1. First Principal Component/ Factor

۲. از آنجا که شاخصهای مختلف در این مطالعه دارای مقیاسهای اندازه گیری متفاوتی می باشند، از روش تقسیم بر میانگین برای رفع اختلاف مقیاس استفاده شد. بدین منظور، مقادیر هر متغیر بر میانگین همان متغیر تقسیم شد.

نتایج و بحث

توصیف شاخصهای در نظر گرفته شده برای عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی

در این بخش به ارائه نتایج توصیفی شاخصهای منظور شده برای عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان پرداخته می شود.

جدول سری زمانی تغییرات عضویت شرکتهای تعاونی روستایی منتخب نسبت به جمعیت روستاهای

تحت پوشش این شرکتهای

جدول ۱ تغییرات عضویت شرکتهای تعاونی روستایی منتخب را نسبت به جمعیت

روستاهای تحت پوشش این شرکتهای طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹ نشان می دهد.

جدول ۱. تغییرات عضویت در شرکتهای تعاونی روستایی منتخب طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹

ردیف	سال	میانگین تعداد اعضا (نفر)	میانگین جمعیت روستاهای تحت پوشش (نفر)	میانگین اعضا نسبت به جمعیت روستاهای تحت پوشش
۱	۱۳۷۵	۱۳۶۹	۶۳۴۶	۰/۲۲
۲	۱۳۷۶	۱۴۲۶	۶۳۴۶	۰/۲۲
۳	۱۳۷۷	۱۴۴۰	۶۳۴۶	۰/۲۳
۴	۱۳۷۸	۱۵۱۱	۶۳۴۶	۰/۲۴
۵	۱۳۷۹	۱۵۳۳	۶۳۴۶	۰/۲۴
۶	۱۳۸۰	۱۵۸۵	۶۳۴۶	۰/۲۵
۷	۱۳۸۱	۱۵۸۵	۵۹۹۶	۰/۳۶
۸	۱۳۸۲	۱۴۸۶	۵۹۹۶	۰/۲۷
۹	۱۳۸۳	۱۶۲۶	۵۹۳۶	۰/۳
۱۰	۱۳۸۴	۱۶۵۴	۵۵۴۳	۰/۳۴
۱۱	۱۳۸۵	۱۸۹۰	۵۵۵۳	۰/۳۴
۱۲	۱۳۸۶	۱۹۰۵	۵۵۶۳	۰/۳۴
۱۳	۱۳۸۷	۱۹۰۰	۵۵۶۳	۰/۳۴
۱۴	۱۳۸۸	۱۹۰۷	۵۵۸۵	۰/۳۴
۱۵	۱۳۸۹	۱۹۰۷	۵۵۸۵	۰/۳۴

مأخذ: سازمان تعاون روستایی، آمار سالهای ۱۳۷۵-۸۹

بر اساس اطلاعات به دست آمده از این جدول، طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹ میانگین تعداد اعضای شرکتهای تعاونی روستایی از ۱۳۶۹ نفر به ۱۹۰۷ نفر افزایش یافته است؛ به عبارت دیگر، طی این سالها تعداد اعضای شرکتهای تعاونی ۲/۳ درصد رشد سالانه داشته است. نسبت اعضای شرکتهای تعاونی روستایی نیز با توجه به جمعیت روستاهای تحت پوشش این شرکتهای، سالانه رشدی معادل ۳/۳ درصد داشته است.

جدول سری زمانی تغییرات سرمایه سرانه

جدول ۲ تغییرات سرمایه سرانه شرکتهای تعاونی روستایی منتخب را با توجه به نرخ تورم، طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۸۹ نشان می دهد.

جدول ۲. تغییرات سرمایه سرانه شرکتهای تعاونی روستایی منتخب طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۸۹

ردیف	سال	سرمایه سرانه اسمی (ریال)	شاخص قیمت مصرف کننده	سرمایه سرانه واقعی (ریال)
۱	۱۳۷۵	۶۶۲۷۹۰	۱۲۳/۳	۵۳۷۵/۴
۲	۱۳۷۶	۹۰۲۵۰۳/۵	۱۴۴/۶	۶۲۴۲/۳
۳	۱۳۷۷	۹۲۶۷۵۸/۵	۱۷۰/۱	۵۴۴۹/۵
۴	۱۳۷۸	۹۹۱۲۰۳	۲۰۴/۲	۴۸۵۳/۳
۵	۱۳۷۹	۹۷۲۰۷۹/۵	۲۲۸/۷	۴۲۴۹/۷
۶	۱۳۸۰	۹۵۳۰۵۰/۵	۲۳۱/۵	۴۱۱۶/۲
۷	۱۳۸۱	۱۰۵۵۷۲۹	۲۶۸/۱	۳۹۳۷/۵
۸	۱۳۸۲	۱۴۸۶۹۳۷	۳۰۹/۹	۴۷۹۷/۴
۹	۱۳۸۳	۱۲۲۶۳۶۳	۳۵۶/۰	۳۴۴۵/۱
۱۰	۱۳۸۴	۱۲۴۴۷۷۷	۳۹۳/۰	۳۱۶۷/۵
۱۱	۱۳۸۵	۱۱۵۸۷۷۴	۴۳۸/۸	۲۶۴۱/۰
۱۲	۱۳۸۶	۱۱۸۲۰۰۶	۵۱۹/۵	۲۲۷۵/۳
۱۳	۱۳۸۷	۲۷۰۵۸۰۸	۶۵۰/۸	۴۱۵۷/۵
۱۴	۱۳۸۸	۲۹۸۱۵۲۵	۷۲۰/۳	۴۱۳۹/۳
۱۵	۱۳۸۹	۳۲۹۶۶۹۴	۷۹۱/۳	۴۱۶۶/۱

مأخذ: سازمان تعاون روستایی، آمار سالهای ۱۳۷۵-۸۹

تذکر: سرمایه سرانه واقعی = $\frac{\text{سرمایه سرانه اسمی}}{\text{شاخص قیمت مصرف کننده}}$ (شاخص قیمت مصرف کننده بر اساس آمار نرخ تورم بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بوده و سال پایه ۱۳۷۴ در نظر گرفته شده است).

براساس اطلاعات جدول ۲، طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹، سرمایه سرانه، بدون در نظر گرفتن نرخ تورم سالانه، به طور متوسط ۱۱/۳ درصد رشد داشته است، اما از آنجا که امکان دارد این رشد به دلیل افزایش سطح قیمتها صورت گرفته باشد، بنابراین با در نظر گرفتن نرخ تورم، ملاحظه می‌شود که سرمایه سرانه واقعی شرکتها سالانه به طور متوسط ۱/۶ درصد کاهش داشته است.

تأمین نهاده‌های کشاورزی

با استفاده از طیف لیکرت شش گزینه‌ای، به سنجش تأمین نهاده‌های کشاورزی از طریق شرکتهای تعاونی روستایی پرداخته شد. نتایج تحلیل پاسخها به طور خلاصه در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی مربوط به میزان تأمین نهاده‌های کشاورزی توسط شرکتهای

تعاونی روستایی

انحراف معیار	میانگین* %	زیاد و خیلی زیاد(درصد)	متوسط (درصد)	کم و خیلی کم(درصد)	تعداد	نهاده‌های کشاورزی
۱/۰۲	۳/۶۳	۲۱/۸	۳۳/۶	۴۴/۱	۳۹۹	بذر
۱/۰۱	۳/۶۲	۱۸	۳۹/۹	۴۲	۴۰۰	کود حیوانی
۱/۱۱	۳/۵۹	۱۹	۴۳/۵	۳۷/۳	۴۰۰	خدمات ماشین آلات در مرحله برداشت خصوصاً کمباین و خرمکوب
۱/۱۶	۳/۵۸	۲۲/۷	۳۵/۵	۴۳/۲	۴۰۰	خدمات ماشین آلات در مرحله آماده سازی زمین
۱/۰۶	۳/۵۸	۱۹/۷۵	۳۶/۳	۴۳/۶	۴۰۰	کود شیمیایی
۱/۱۷	۳/۵۷	۲۱/۷	۳۵/۸	۴۳	۴۰۰	خدمات ماشین آلات در مرحله کاشت (بذر پاش، کودپاش، ردیفکار و غیره)
۱/۱۴	۳/۵۵	۲۳/۵	۳۶/۵	۳۹/۸	۴۰۰	خدمات ماشین آلات در مرحله داشت (کولتیواتور، علفکش و از این قبیل)
۱/۱۴	۳/۵۴	۲۱/۲۵	۳۲	۴۶/۸	۴۰۰	انواع سموم

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* مقیاس در طیف لیکرت: ۱=هیچ، ۲=خیلی کم، ۳=کم، ۴=متوسط، ۵=زیاد، ۶=خیلی زیاد

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که شرکتهای تعاونی روستایی تقریباً در حد متوسط نهاده‌های کشاورزی شامل بذر؛ کود حیوانی؛ خدمات ماشین آلات در مرحله برداشت خصوصاً کمباین و خرم‌نکوب؛ خدمات ماشین آلات در مرحله آماده‌سازی زمین؛ کود شیمیایی؛ خدمات ماشین آلات در مرحله کاشت (بذر پاش، کودپاش، ردیفکار و از این قبیل)؛ خدمات ماشین آلات در مرحله داشت (کولتیواتور، علفکش و از این قبیل) و انواع سموم را برای اعضا تأمین کرده‌اند.

هزینه تأمین نهاده‌های کشاورزی در مقایسه با بخش خصوصی

با استفاده از طیف لیکرت پنج گزینه‌ای، به سنجش هزینه تأمین نهاده‌های کشاورزی در مقایسه با بخش خصوصی پرداخته شد. نتایج تحلیل پاسخها در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی مربوط به هزینه تأمین نهاده‌های کشاورزی در مقایسه با

بخش خصوصی

انحراف معیار	میانگین*	پایین و خیلی پایین(درصد)	یکسان	بالا و خیلی بالا(درصد)	تعداد	نهاده‌های کشاورزی
۰/۹۳	۳/۶۲	۵۵/۱	۳۲/۷	۱۲/۲	۳۹۲	انواع سموم
۰/۹۱	۳/۶۱	۵۳	۳۷	۱۰	۳۹۸	کود حیوانی
۰/۹۵	۳/۵۳	۴۸/۶	۳۹/۱	۱۲/۳	۳۹۹	کود شیمیایی
۰/۹۵	۳/۴۸	۴۰/۶	۳۷/۵	۲۲/۲	۳۹۵	خدمات ماشین آلات در مرحله آماده سازی زمین
۰/۹۷	۳/۴۶	۵۰/۳	۳۲/۱	۱۷/۷	۳۹۰	خدمات ماشین آلات در مرحله کاشت (بذر پاش، کودپاش، ردیفکار و از این قبیل)
۰/۹۹	۳/۴۳	۴۹/۴	۳۱/۲	۱۹/۴	۳۹۱	خدمات ماشین آلات در مرحله داشت (کولتیواتور، علفکش و از این قبیل)
۱/۰۳	۳/۴۲	۵۰/۶	۳۰/۶	۱۸/۸	۳۹۹	بذر
۰/۹۶	۳/۴۲	۴۶/۲	۳۱/۹	۲۲	۳۹۸	خدمات ماشین آلات در مرحله برداشت خصوصاً کمباین و خرم‌نکوب

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* مقیاس در طیف لیکرت: ۱=خیلی بالاتر، ۲=بالا تر، ۳=یکسان، ۴=پایین تر، ۵=خیلی پایین تر

بر اساس اطلاعات به دست آمده از جدول ۴، شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان نهاده های کشاورزی (به ویژه سم، کود و خدمات ماشین آلات در مرحله آماده سازی زمین) را با هزینه ای تقریباً پایین تر از بخش خصوصی در اختیار اعضا قرار داده اند.

تأمین کالاهای مصرفی

با استفاده از طیف لیکرت شش گزینه‌ای، به سنجش تأمین کالاهای مصرفی پرداخته شد. نتایج تفصیلی در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی مربوط به میزان تأمین کالاهای مصرفی توسط

شرکتهای تعاونی روستایی

انحراف معیار	میانگین*	زیاد و خیلی زیاد(درصد)	متوسط (درصد)	کم و خیلی کم(درصد)	تعداد	کالاهای مصرفی
۰/۹۹	۳/۷۸	۲۳/۹	۳۸/۸	۳۷/۱	۳۹۹	لوازم خانگی
۰/۹۹	۳/۷۷	۲۳/۹	۳۷/۳	۳۸/۶	۳۹۹	چای
۰/۹۴	۳/۷۴	۱۹/۹	۴۱/۶	۳۷/۶	۳۹۷	حبوبات
۰/۹۴	۳/۷۳	۱۸/۸	۳۹/۹	۴۰/۷	۳۹۸	مواد شوینده (صابون، پودر پاک کننده و غیره)
۰/۹۹	۳/۷۱	۲۲/۷	۳۳/۳	۴۳/۴	۳۹۶	آرد
۰/۹۸	۳/۷۰	۱۹/۲	۴۲/۸	۳۹/۳	۴۰۰	روغن نباتی
۰/۸۶	۳/۶۶	۱۶/۳	۳۹/۸	۴۳/۳	۴۰۰	برنج
۰/۶۹	۳/۶۶	۱۹	۳۹/۶	۴۱/۶	۳۹۹	قند و شکر

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* مقیاس در طیف لیکرت: ۱=هیچ، ۲=خیلی کم، ۳=کم، ۴=متوسط، ۵=زیاد، ۶=خیلی زیاد

اطلاعات به دست آمده از جدول ۵ نشان می دهد که شرکتهای تعاونی روستایی تقریباً در حد متوسط کالاهای مصرفی مذکور را برای اعضا فراهم کرده اند.

هزینه تأمین کالاهای مصرفی در مقایسه با بخش خصوصی

با استفاده از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای، به سنجش هزینه تأمین کالاهای مصرفی در مقایسه با بخش خصوصی پرداخته شد. نتایج تحلیل پاسخها به طور خلاصه در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی مربوط به هزینه تأمین کالاهای مصرفی در مقایسه با بخش خصوصی

انحراف معیار	میانگین*	پایین و خیلی پایین (درصد)	یکسان (درصد)	بالا و خیلی بالاتر (درصد)	تعداد	کالاهای مصرفی
۰/۹۵	۳/۶۷	۵۷/۳	۳۱/۹	۱۰/۵	۳۹۸	مواد شوینده (صابون، پودر پاک‌کننده و از این قبیل)
۰/۸۷	۳/۶۴	۵۵/۴	۳۵	۱۰	۴۰۰	حبوبات
۰/۸۸	۳/۵۹	۵۴/۴	۳۴/۷	۱۰/۹	۳۹۵	قند و شکر
۰/۹۳	۳/۵۸	۵۴/۶	۳۲/۵	۱۳	۴۰۰	آرد
۰/۹۳	۳/۵۷	۵۷/۳	۲۸/۵	۱۴/۳	۴۰۰	برنج
۰/۸۳	۳/۵۷	۵۰/۳	۴۲/۸	۷/۸	۴۰۰	لوازم خانگی
۰/۹۳	۳/۵۶	۴۹	۳۶/۵	۱۴/۵	۴۰۰	چای
۱	۳/۵۴	۵۵/۹	۲۸/۸	۱۵/۳	۳۹۹	روغن نباتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* مقیاس در طیف لیکرت: ۱=خیلی بالاتر، ۲=بالاتر، ۳=یکسان، ۴=پایین تر، ۵=خیلی پایین تر

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان کالاهای مصرفی را با هزینه‌ای تقریباً پایین‌تر از بخش خصوصی در اختیار اعضا قرار داده‌اند.

تأثیر اقدامات انجام شده در بهبود دسترسی به بازار

با استفاده از طیف لیکرت شش‌گزینه‌ای، به سنجش بهبود بازاریابی محصولات کشاورزی پرداخته شد. نتایج تحلیل پاسخها به طور خلاصه در جدول ۷ آورده شده است. بر اساس نتایج این جدول، اقدامات مذکور تقریباً در حد متوسط موجب بهبود دسترسی اعضا به بازار شده‌اند.

جدول ۷. توزیع فراوانی مربوط به تأثیر اقدامات انجام شده در بهبود دسترسی به بازار توسط

شرکتهای تعاونی روستایی

انحراف معیار	میانگین*	زیاد و خیلی زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم و خیلی کم (درصد)	تعداد	بازاریابی
۱/۰۵	۴/۲۵	۳۳/۶	۲۳/۴	۴۴	۳۹۵	حذف دلالتان و واسطه ها از زنجیره بازاریابی محصولات کشاورزی
۱/۰۶	۳/۹۶	۲۹/۷	۳۸/۴	۳۲/۱	۳۸۰	بر پایی غرفه های فروش محصولات در میدانهای شهرها
۰/۹۹	۳/۷۷	۲۰/۱	۴۱/۷	۳۷/۶	۱۹۹	افزایش بازارپسندی محصولات کشاورزی
۱/۰۴	۳/۷۶	۲۳/۴	۴۰/۲	۳۵/۸	۳۳۸	بهبود بسته بندی محصولات برای فروش
۱/۰۳	۳/۷۳	۲۲/۱	۳۸/۷	۳۹/۳	۳۶۶	خرید تضمینی محصولات روستاییان
۱/۱۱	۳/۷۰	۲۳/۹	۳۶/۲	۳۹/۴	۲۸۴	ایجاد ارتباط با کارخانهها و کارگاه های صنایع تبدیلی برای عرضه و فروش محصولات روستاییان به آنها
۰/۹۹	۳/۷۰	۱۹/۵	۴۰/۱	۳۹/۷	۲۶۷	احداث انبار محصولات کشاورزی برای نگهداری و عرضه بموقع به بازار
۰/۹۹	۳/۶۹	۱/۲۱	۳۴	۴۵/۵	۳۲۲	احداث سردخانه محصولات کشاورزی برای نگهداری و عرضه بموقع به بازار
۰/۹۶	۳/۶۹	۱۰/۷	۲۷/۹	۶۱	۳۲۶	کمک به انبارداری محصولات کشاورزی با کمک انبار سایر شرکتهای
۱/۰۶	۳/۶۸	۲۱/۶	۳۹/۲	۳۸/۹	۳۰۶	بهبود حمل و نقل محصولات کشاورزی به بازار

مأخذ: یافته های تحقیق

* مقیاس در طیف لیکرت: ۱=هیچ، ۲=خیلی کم، ۳=کم، ۴=متوسط، ۵=زیاد، ۶=خیلی زیاد

میزان فروش (برحسب درصد) هر یک از محصولات عمده زراعی و دامی به بازارهای فروش نتایج پرسشنامه مربوط به میزان فروش محصولات به هر یک از بازارهای فروش (شرکت تعاونی روستایی و مراکز عمده فروشی و دلالان و واسطه ها) نشان می دهد که میانگین درصد فروش محصولات عمده زراعی و دامی به شرکتهای تعاونی روستایی نسبت به سایر بازارهای مذکور بیشتر است.

جدول ۸. توزیع فراوانی مربوط به فروش محصولات عمده زراعی و دامی به هر یک از

بازارهای فروش

دلالان و واسطه ها		مراکز عمده فروشی (از قبیل میادین یا کارخانه ها)		شرکتهای تعاونی روستایی		محصولات
		انحراف معیار	میانگین (درصد)	انحراف معیار	میانگین (درصد)	
۱۴/۸	۲۶	۱۶/۳	۳۶/۱	۱۷/۳	۴۹/۶	گندم
۱۵/۴	۱/۲۵	۱۶/۱	۳۷/۵	۱۹/۳	۴۹/۴	جو
۱۴/۲	۲۳/۷	۱۵/۴	۳۸/۸	۱۷/۱	۴۸/۸	سیب زمینی، چغندر قند وحیوانات
۱۴	۱۴	۱۶/۱	۳۳/۱	۱۸/۱	۵۳	لبنیات
۱۶/۴	۲۲/۲	۱۷/۳	۲۶/۴	۱۸/۵	۵۱/۴	گوشت
۱۶/۱	۲۰/۴	۱۶	۲۷/۷	۱۸/۱	۵۱/۴	مرغ و تخم مرغ

مأخذ: یافته‌های تحقیق

قیمت خرید محصولات عمده زراعی و دامی توسط شرکت تعاونی روستایی نسبت به بخش

خصوصی

قیمت خرید محصولات عمده زراعی و دامی توسط شرکت تعاونی روستایی نسبت به بخش خصوصی با استفاده از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای مورد پرسش قرار گرفت. نتایج به

دست آمده در جدول ۹ نشان می دهد که قیمت خرید محصولات عمده زراعی و دامی توسط شرکت تعاونی روستایی استان همدان تقریباً بالاتر از بخش خصوصی است.

جدول ۹. توزیع فراوانی مربوط به قیمت خرید محصولات عمده زراعی و دامی توسط

شرکت تعاونی روستایی نسبت به بخش خصوصی

انحراف معیار	میانگین*	بیشتر و خیلی بیشتر (درصد)	یکسان (درصد)	کمتر و خیلی کمتر (درصد)	تعداد	محصولات
۰/۷۸	۳/۴۴	۴۸/۷	۴۰/۲	۱۱/۲	۳۷۶	گندم
۰/۷۳	۳/۴۴	۴۳/۸	۴۷/۸	۹/۲	۲۸۴	سیب زمینی، سیر، چغندر قند و حبوبات
۰/۷۵	۳/۴۳	۴۶/۲	۴۵/۲	۸/۶	۳۸۵	جو
۰/۹۰	۳/۵۵	۵۵/۱	۳۳	۱۱/۹	۳۵۲	لبنیات
۰/۸۳	۳/۵۱	۵۲/۱	۳۶/۷	۱۱/۲	۳۷۶	گوشت
۰/۷۹	۳/۴۴	۴۶/۶	۴۲/۹	۱۰/۶	۳۹۹	مرغ و تخم مرغ

مأخذ: یافته های تحقیق

* مقیاس در طیف لیکرت: ۱= خیلی بالاتر، ۲= بالاتر، ۳= یکسان، ۴= کمتر، ۵= خیلی کمتر

سطح دانش و اطلاعات اعضا

با استفاده از طیف لیکرت شش گزینه ای، به سنجش دانش و اطلاعات اعضا پرداخته

شد تا مشخص شود نقش تعاونیها در این باره چه مقدار بوده است. نتایج تحلیل پاسخها به طور

خلاصه در جدول ۱۰ آورده شده است.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی مربوط به میزان سطح دانش و اطلاعات اعضا

انحراف معیار	میانگین*	زیاد و خیلی زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم و خیلی کم (درصد)	تعداد	سطح دانش و اطلاعات اعضا
۱/۱۲	۳/۶۵	۲۳/۹	۳۴/۴	۴۰/۷	۳۹۸	آشنایی اعضا با حقوق و وظایف قانونی خود
۱/۱۳	۳/۶۴	۲۳/۴	۳۷/۲	۳۷/۸	۳۹۷	آشنایی با قوانین و مقررات بیمه محصولات کشاورزی
۱/۰۷	۳/۶۲	۲۰/۴	۳۸/۷	۴۰/۵	۳۹۸	آشنایی با مشاغل روستایی
۱/۱۴	۳/۶۲	۲۲/۸	۳۴/۲۵	۴۳	۴۰۰	آشنایی با تعاونیهای موفق
۱/۱۰	۳/۶۱	۲۲	۳۴/۶	۴۲/۸	۳۹۵	آشنایی با نحوه خرید و فروش محصولات کشاورزی (بازاریابی)
۱/۱۶	۳/۶	۲۴/۹	۳۰/۴	۴۴/۲	۳۹۸	آشنایی با اصول و قوانین تعاون
۱/۱۵	۳/۶	۲۲/۳	۳۹	۳۷/۸	۳۹۴	آشنایی با قوانین و مقررات بیمه اجتماعی روستاییان
۱/۱۷	۳/۶	۲۲/۹	۳۶/۲	۴۰/۸	۳۹۷	آشنایی با شیوه های کاهش ضایعات محصولات تولیدی و کشاورزی
۱/۲۲	۳/۵۶	۲۲/۷	۳۶	۴۱/۱	۳۹۷	آشنایی با آفات زراعی و نحوه مبارزه با آنها
۱/۱۷	۳/۵۵	۲۲/۱	۳۵	۴۲/۴	۳۹۳	آشنایی با نحوه معاملات اعضا با شرکت تعاونی
۱/۱۵	۳/۵۵	۱۹/۸	۳۸/۵	۴۱/۸	۴۰۰	آشنایی با فواید مکانیزاسیون کشاورزی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*مقیاس در طیف لیکرت: ۱=هیچ، ۲=خیلی کم، ۳=کم، ۴=متوسط، ۵=زیاد، ۶=خیلی زیاد

اطلاعات به دست آمده از جدول ۱۰ نشان می دهد که شرکتهای تعاونی روستایی در حد متوسط توانسته اند در افزایش سطح دانش و اطلاعات اعضا مؤثر واقع شوند.

ساماندهی مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی

با استفاده از طیف لیکرت پنج گزینه‌ای، نظر اعضا درمورد زمینه های مشارکت آنها در اداره امور تعاونی پرسیده شد. نتایج به دست آمده در جدول ۱۱ مشاهده می شود.

جدول ۱۱. توزیع مربوط به ساماندهی مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی

انحراف معیار	میانگین*	اغلب و همیشه (درصد)	گهگاه (درصد)	هرگز و به ندرت (درصد)	تعداد	ساماندهی مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی
۱/۰۳	۳/۴۸	۴۸/۶	۳۲/۶	۱۸/۸	۳۹۹	فراهم کردن زمینه ای برای نقد شرکت و هیئت مدیره و مدیر عامل
۱/۰۹	۳/۴۷	۵۱	۲۸/۹	۲۰/۱	۳۹۸	ایجاد محیطی برای گفتگو در مورد مسائل مختلف تعاونی
۱/۰۷	۳/۴۵	۴۹/۵	۳۱/۳	۱۹/۳	۴۰۰	شرکت در انتخابات هیئت مدیره
۱/۱۴	۳/۴۵	۵۱/۴	۲۶/۲	۲۲/۴	۳۹۷	حضور فرد به عنوان تصمیم گیرنده برای بررسی مسائل و مشکلات
۱/۱۳	۳/۴۳	۵۰/۸	۲۷/۱	۲۲/۱	۳۹۸	نامزدی در انتخابات هیئت مدیره
۱/۱۵	۳/۴۳	۵۱	۲۷/۴	۲۱/۶	۳۹۸	نظر خواهی و مشورت در تعیین قوانین و برنامه‌ها
۱/۰۷	۳/۴۳	۵۲/۴	۲۵/۹	۲۱/۷	۳۹۷	هماهنگ بودن تصمیمات و برنامه های هیئت مدیره و مدیرعامل با منافع اعضا
۱/۰۹	۳/۴۲	۴۹/۱	۳۱/۲	۱۹/۷	۳۹۷	شرکت در مجمع عمومی
۱/۰۵	۳/۴۱	۴۷/۸	۳۱/۳	۲۱	۳۹۹	شرکت در امور اجرایی بدون دریافت مزد
۱/۱۵	۳/۴۶	۵۱/۷	۲۳/۲	۲۵/۱	۳۹۸	محول شدن امور اجرایی تعاونی به فرد به عنوان نیروی کارمند یا کارگر

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*مقیاس در طیف لیکرت: ۱=هرگز، ۲=به ندرت، ۳=گهگاه، ۴=اغلب، ۵=همیشه

بر اساس اطلاعات به دست آمده، شرکتهای تعاونی روستایی گهگاه زمینه مشارکت

اعضا در اداره امور تعاونی را فراهم کرده‌اند. همچنین این شرکتها بیشترین نقش را در فراهم

کردن زمینه برای نقد شرکت، هیئت مدیره و مدیر عامل و همچنین ایجاد محیطی برای گفتگو در مورد مسائل مختلف تعاونی داشته اند.

بررسی روابط بین شاخصهای عملکرد شرکتهای تعاونی

در این بخش به ارائه نتایج تحلیلی و روابط بین شاخصهای عملکرد شرکتهای تعاونی استان همدان پرداخته می شود.

تحلیل عاملی بر مبنای تحلیل مؤلفه های اصلی^۱

به منظور مناسب بودن داده های گردآوری شده برای تحلیل عاملی، از دو آزمون KMO و بارتلت مقدماتی استفاده شد. مقدار KMO^۲ و مقدار بارتلت^۳ برابر ۰/۸۲۴ به دست آمد که در سطح آماری ۰/۰۵ معنی دار می باشد؛ یعنی با توجه به ارتباط معنی دار بین شاخصهای در نظر گرفته شده، انجام تحلیل عاملی جایز است.

مؤلفه های اصلی و درصد واریانس تبیین شده از کل واریانس

جدول ۱۲ مؤلفه های اصلی و درصد تغییرات تبیین شده در مؤلفه ها را نشان می دهد.

جدول ۱۲. مؤلفه های اصلی و درصد واریانس تبیین شده از کل واریانس

مؤلفه	مجموع مقادیر ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد حجمی
۱	۶/۶	۴۱/۶	۴۱/۶
۲	۴/۶	۲۹/۱	۷۰/۸
۳	۹/۱	۱۲/۴	۸۳/۲

مأخذ: یافته های تحقیق

1. Principal Component Analysis
2. Kaiser-Meyer-Olin
3. Bartlett Test of Sphericity

همان طور که مشاهده می شود، پس از انجام تحلیل عاملی، این شاخصها در قالب سه مؤلفه اصلی خلاصه شدند. اولین، دومین و سومین مؤلفه به ترتیب ۴۱/۶، ۲۹/۱ و ۱۲/۴ درصد تغییرات را از کل واریانس به خود اختصاص داده اند.

ضرایب عامل

همبستگی ضرایب عامل مربوط به هر یک از شاخصهای عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی با مؤلفه های دوران یافته، در جدول ۱۳ آورده شده است.

جدول ۱۳. همبستگی ضرایب عامل و مؤلفه ها پس از دوران (عملکرد شرکتهای

تعاونی روستایی)

مؤلفه ها			متغیرها
۳	۲	۱	
۰/۱۰	۰/۴۹	۰/۸۲*	تأمین نهاده های کشاورزی
۰/۱۲	۰/۴۲	۰/۸۴*	کاهش هزینه تأمین نهاده های کشاورزی
۰/۱۳	۰/۱۲	۰/۸۹*	تأمین کالاهای مصرفی
۰/۱۵	۰/۱۸	۰/۹۲*	کاهش هزینه تأمین کالاهای مصرفی
۰/۱۰	۰/۴۳	۰/۷۳*	دسترسی به بازار
-۰/۱۴	۰/۳۷	۰/۸۴*	افزایش قیمت خرید
۰/۳۷	۰/۲۸	۰/۸۵*	سطح دانش و اطلاعات
۰/۲۲	۰/۴۲	۰/۸۲*	ساماندهی مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی
۰/۲۶	۰/۷۹*	۰/۳۹*	درصد فروش سبب زمینی، چغندر قند و سیر
۰/۰۵	۰/۷۴*	۰/۵۵	درصد فروش جو
-۰/۲۸	۰/۸۱*	۰/۱۲	درصد فروش گندم
۰/۳۸	۰/۷۷*	۰/۲۴	درصد فروش مرغ و تخم مرغ
۰/۰۰	۰/۸۷*	۰/۴۲	درصد فروش گوشت
-۰/۲۴	۰/۶۵*	۰/۵۱	درصد فروش لبنیات
۰/۷۹*	۰/۱۶	۰/۲۱	تغییرات سرمایه سرانه در طول زمان
۰/۸۶*	-۰/۱۵	۰/۰۶	تغییرات عضویت در طول زمان

مأخذ: یافته های تحقیق

تذکر: با توجه به ضرایب عامل، متغیرهای دارای ضرایب همبستگی بالای ۰/۶ با علامت* مشخص شده اند.

همان‌طور که نتایج جدول ۱۳ نشان می‌دهد، در مؤلفه اول، برخی از شاخصهای عملکرد شرکت تعاونی روستایی شامل تأمین نهاده‌های کشاورزی، کاهش هزینه تأمین نهاده‌های کشاورزی، تأمین کالاهای مصرفی، کاهش هزینه تأمین کالاهای مصرفی، دسترسی به بازار، افزایش قیمت خرید، سطح دانش و اطلاعات و ساماندهی مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی دارای بالاترین ضرایب همبستگی می‌باشند؛ به بیان دیگر، در این عملکرد شاخصهای مذکور به عنوان متغیرهای اصلی، سهم بالایی از تغییرات را تبیین می‌کنند و لذا این مؤلفه ارائه خدمات به اعضا نامیده می‌شود. در مؤلفه دوم، شاخصهای دیگر عملکرد از قبیل درصد فروش محصولات عمده زراعی و دامی به شرکت تعاونی روستایی، بیشترین ضرایب همبستگی را دارا می‌باشند و در عملکرد دوم سهم بالایی از تغییرات را تبیین می‌کنند و لذا این مؤلفه نیز درصد فروش محصولات به شرکت نامیده می‌شود. همچنین تغییرات عضویت و سرمایه سرانه بالاترین ضرایب را در مؤلفه سوم به خود اختصاص داده‌اند و به این ترتیب، این مؤلفه تغییرات در طول زمان نامیده می‌شود. گفتنی است در هر شاخص ترکیبی، عملکرد سایر متغیرها اگر چه سهم کمتری را به خود اختصاص داده اما کماکان تأثیر این عملکردها به خوبی در ضرایب عامل منعکس شده است.

محاسبه شاخص ترکیبی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان و رتبه بندی

آنها با توجه به مؤلفه های مختلف ارزیابی عملکرد

عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی با استفاده از تلفیق شاخصهای در نظر گرفته شده در قالب کمیت واحد مورد ارزیابی قرار گرفت. در شاخص ترکیبی اول، بارهای عاملی^۱ اولین عامل به عنوان وزن شاخصها (Wij)، در مقادیر ماتریس رفع اختلاف مقیاس شده ($\frac{X_{ij}}{\bar{x}_i}$) ضرب شد. پس از آن، مقادیر شاخصهای مختلف به صورت ردیفی جمع و ستون شاخص ترکیبی محاسبه شد. در نهایت، شرکتهای تعاونی روستایی بر اساس شاخص ترکیبی رتبه بندی شدند که نتایج در جدول ۱۴ آمده است.

جدول ۱۴. شاخص ترکیبی و رتبه بندی شرکت‌های تعاونی روستایی استان همدان با توجه به

مؤلفه های مختلف ارزیابی عملکرد

ردیف	شرکت تعاونی روستایی	شاخص ترکیبی مؤلفه اول				شاخص ترکیبی مؤلفه سوم	
		رتبه		رتبه		رتبه	
		نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه
۱	امین	۹/۵	۱۲	۷/۸	۱۳	۳/۲	۱۶
۲	عابد	۸/۹	۱۴	۸/۰	۱۲	۳/۵	۱۴
۳	آبشینه	۵/۳	۲۰	۳/۳	۲۰	۱/۴	۲۰
۴	دره	۱۰/۰	۸	۸/۹	۶	۴/۲	۸
۵	زرقان	۷/۳	۱۲	۶/۲	۱۷	۲/۰	۱۹
۶	بو بوک	۱۱/۳	۲	۸/۷	۷	۳/۳	۱۵
۷	بو علی	۶/۵	۱۸	۵/۲	۱۸	۵/۷	۴
۸	سینا	۱۱/۲	۳	۸/۶	۸	۴/۷	۶
۹	خیام	۱۰/۶	۶	۸/۵	۹	۴/۵	۷
۱۰	گل تپه	۹/۸	۱۰	۸/۱	۱۱	۵/۳	۵
۱۱	آرش	۱۰/۹	۵	۹/۱	۴	۷/۹	۱
۱۲	وحدت	۷/۱	۱۷	۶/۹	۱۵	۲/۷	۱۷
۱۳	اتحاد	۹/۴	۱۹	۷/۷	۱۴	۴/۱	۹
۱۴	قایم	۶/۱	۱۳	۴/۲	۱۹	۲/۷	۱۸
۱۵	جوزان	۹	۹	۸/۴	۱۰	۳/۸	۱۲
۱۶	مانیزان	۸/۰	۱۵	۶/۶	۱۶	۴/۰	۱۰
۱۷	طاسبندی	۱۱	۴	۹/۲	۳	۷/۲	۲
۱۸	اورزمان	۱۰/۳	۷	۹/۳	۲	۳/۷	۱۳
۱۹	پیروز	۱۱/۵	۱	۱۰/۲	۱	۵/۸	۳
۲۰	شاملو	۹/۷	۱	۹/۰	۵	۳/۹	۱۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یافته‌های تحقیق نشان داد که بین شاخصهای در نظر گرفته شده برای ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی رابطه معنی داری وجود دارد. این شاخصها با وجود همبستگی درونی، در قالب سه مؤلفه اصلی خلاصه شدند. بنابراین برای ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی در توسعه اجتماعی-اقتصادی، سه مؤلفه با عناوین ارائه خدمات به اعضا (مؤلفه اول)، درصد فروش محصولات به شرکت تعاونی (مؤلفه دوم) و تغییرات عضویت و سرمایه سرانه در طول زمان (مؤلفه سوم) در نظر گرفته شدند که به ترتیب بیشترین تأثیر را در ارزیابی عملکرد داشتند. به عبارت دیگر، معنی داری بار عاملی در هر مؤلفه نشان داد که کدام شاخصها بیش از بقیه در ارزیابی عملکرد تعاونی تأثیر گذار بوده‌اند. بر همین اساس در مؤلفه اول (ارائه خدمات به اعضا)، شاخصهایی از قبیل تأمین نهاده‌های کشاورزی، تأمین کالاهای مصرفی، کاهش هزینه تأمین نهاده‌های کشاورزی، کاهش هزینه تأمین کالاهای مصرفی، بازاریابی محصولات، قیمت خرید محصولات عمده (زراعی / دامی)، سطح دانش و اطلاعات اعضا و ساماندهی مشارکت اعضا به عنوان مهمترین مؤلفه‌ها تعیین گردیدند. این یافته‌گویی آن است که شاخصهای مذکور به عنوان متغیرهای کلیدی در ارزیابی پویایی عملکرد یک شرکت تعاونی روستایی محسوب می‌شوند. نظریه‌ها و مطالعاتی که همه این عوامل را به صورت یک عامل برای عملکرد تعاونی در نظر بگیرند وجود ندارد، ولی در مطالعات مختلف به بررسی مجزای هر کدام از این عوامل به عنوان عملکرد تعاونی روستایی پرداخته شده است؛ مانند: مطالعات درویشی‌نیا (۱۳۷۹) و کنیدی (۱۹۹۵) که معتقدند افزایش زمینه‌های مشارکت اعضا در اداره امور تعاونی از فعالیتهای عمده شرکتهای تعاونی می‌باشد. روحانی (۱۳۷۶) نیز بر اهمیت نقش تعاونیهای روستایی در تأمین نهاده‌های کشاورزی از قبیل کود، سم و بذر تأکید کرده است. البته نباید از نظر دور داشت که در یک ارزیابی کلی از عملکرد شرکتهای متغیرهایی با سهم کمتر نیز باید مورد توجه قرار گیرند. به عبارت دیگر، اگر چه سایر متغیرها درصدهای کمتری را به خود اختصاص داده‌اند، اما تأثیر آنها به خوبی در ضرایب عامل منعکس شده

است به طوری که یافته های تحقیق نشان داد درصد فروش محصولات به شرکت تعاونی دومین مؤلفه مؤثر در ارزیابی عملکرد بوده است. سومین عامل مؤثر در ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی نیز تغییرات عضویت و سرمایه سرانه در طول زمان بوده است. رتبه بندی شاخص ترکیبی عملکرد بر اساس مؤلفه اول نشان داد که در بین شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان، شرکت تعاونی روستایی آبشینه و شرکت تعاونی روستایی پیروز به ترتیب کمترین و بیشترین عملکرد را از نظر ارائه خدمات به اعضا داشته اند؛ به بیان دیگر، دلایل اصلی کسب رتبه های بالاتر توسط برخی شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان نسبت به برخی دیگر در زمینه ارائه خدمات به اعضا به شرح زیرند: این شرکتهای تعاونی کشاورزی و کالاهای مصرفی مورد نیاز اعضا را بیشتر در اختیار آنها قرار داده اند، قیمت خرید محصولات توسط آنها بالاتر از بخش خصوصی بوده است، نهادها و کالاهای مصرفی را با هزینه ای کمتر از بخش خصوصی برای اعضا فراهم کرده اند، موجب دسترسی بیشتر اعضا به بازار شده اند، سطح دانش و اطلاعات اعضا را بیشتر افزایش داده و زمینه های مشارکت آنها را بیشتر فراهم نموده اند. در این راستا نتایج پژوهش عبدالرحمن و همکارانش (۲۰۱۰) نشان داد که همه تعاونیهای روستایی مورد مطالعه در غرب سودان در تأمین نهاده های کشاورزی مورد نیاز از جمله کود و سم برای اعضا موفق عمل کرده اند. همچنین نتایج مطالعه دونالد و همکارانش (۱۹۹۳) نشان داد که تعاونیهای روستایی کالیفرنیا در زمینه بازاریابی محصولات عمده کشاورزی، فروش محصولات کشاورزان و پایین نگه داشتن هزینه های تولید موفق عمل کرده اند. قاسمی نژاد عبدالملکی (۱۳۷۶) نیز بر نقش تعاونیها در ارائه کالاهای مورد نیاز ارزان قیمت برای مصرف کننده تأکید می کند. اسماعیلی فلاح (۱۳۸۵) شرکتهای تعاونی روستایی استان اصفهان را در تأمین نهاده های کشاورزی و تولیدی و خدمات بازرگانی و بازاریابی موفق دانسته است.

رتبه بندی شاخص ترکیبی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی بر اساس مؤلفه دوم نشان داد که در بین شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان، شرکت تعاونی آبشینه و

شرکت تعاونی روستایی پیروز به ترتیب کمترین و بیشترین عملکرد را از نظر درصد فروش محصولات نسبت به شرکتهای تعاونی روستایی دارند. دلیل اصلی اینکه برخی شرکتهای تعاونی روستایی رتبه های بالاتری را نسبت به سایر شرکتهای کسب نموده اند این است که اعضا درصد بیشتری از محصولات خود را در اختیار شرکتهای تعاونی روستایی قرار داده اند.

رتبه بندی شاخص عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی براساس مؤلفه سوم (درصد تغییرات در طول زمان) نشان داد که شرکت تعاونی روستایی آبشینه و شرکت تعاونی روستایی آرش به ترتیب کمترین و بیشترین عملکرد را در بین شرکتهای تعاونی روستایی استان همدان دارند؛ به عبارت دیگر، دلیل اصلی اینکه برخی شرکتهای تعاونی روستایی رتبه های بالاتری را نسبت به سایر شرکتهای کسب نموده اند این است که این شرکتهای در جذب نیروی انسانی پراکنده در روستا موفقتر عمل کرده اند و توانسته اند اعضا را به پس انداز بیشتر در شرکت تعاونی تشویق کنند. نتایج پژوهش لطفیان (۱۳۸۴) نشان می دهد که تعاونیهای روستایی استان خراسان در جذب نیروی انسانی، بدون در نظر گرفتن سایر عوامل، موفق عمل کرده اند. همچنین مطالعه چارلز و همکارانش (۱۹۹۸) نیز حاکی از موفقیت شرکتهای تعاونی روستایی و اشنگتن در جذب بیشتر نیروی انسانی است. نتایج پژوهش رحمانی (۱۳۸۳) هم نشان داد که شرکتهای تعاونی روستایی در روستای باغچه در تشویق اعضا به پس انداز و تجمع سرمایه های اندک روستاییان موفق عمل کرده اند. نتایج قاسمی نژاد عبدالملکی (۱۳۷۶) نیز نشان داد که شرکتهای تعاونی مازندران در تشویق اعضا به پس انداز ضعیف عمل نموده اند.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر، پیشنهاد های زیر ارائه می گردد:

- نظر به ارتقای شاخصهای عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی در تمام مناطق، باید برنامه ریزی صورت بگیرد و از استعدادها و توانمندیهای هر یک از مناطق استفاده مناسب و بهینه شود؛ به عبارت دیگر، تعاونی باید خدمات خود را به مردم تنوع و شدت بخشد و شرایطی را فراهم کند تا بخشی از مشکلات روزمره روستاییان حل شود. به عبارتی، مردم باید به عنوان یک حلقه گمشده و فعال مشکل گشا به تعاونی نگاه کنند.

- با توجه به اهمیت ارائه خدمات به اعضا به عنوان اولین و مهمترین مؤلفه در ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی روستایی، شناخت نیازها اهمیت اساسی دارد. در این راستا به منظور برنامه ریزی دقیق، شناخت نیازها در جمعیت هدف باید صورت گیرد.
- جلب مشارکت اعضا در اداره امور تعاونیها می تواند منافع بی شماری را برای اعضا داشته باشد و لذا به منظور بالا بردن سطح مشارکت اعضا در تعاونیها، لازم است راهکاری مناسب اتخاذ گردد. بدیهی است آگاهی دادن به منظور ایجاد باور به فلسفه و توانمندیهای تعاون می تواند از طریق آموزش توصیه شود.
- به متولیان امر پیشنهاد می شود شرکتهای تعاونی روستایی رتبه های آخر در ارزیابی عملکرد را در اولویت برنامه ریزی قرار دهند؛ زیرا شاخصهای منفی آنها از دیگر شرکتهای تعاونی روستایی بیشتر است.

منابع

۱. اسماعیلی فلاح، م. (۱۳۸۵)، شناخت و ارزیابی عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت ها و اتحادیه های تعاونی روستایی استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشکده کشاورزی.
۲. چوپانی، غ. (۱۳۷۸)، تحلیل کارکرد بازاریابی شرکت های تعاونی روستایی و ارتباط آن با توسعه روستایی، یک مطالعه موردی: کازرون، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
۳. درویشی نیا، ع. (۱۳۷۹)، ارزیابی میزان موفقیت شرکت های تعاونی تولید روستایی در استان مازندران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده کشاورزی.
۴. رحمانی، م. (۱۳۸۳)، عملکرد تعاونی های روستایی در روستای باغچه (دیواندره- کردستان)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین.

۵. روحانی، س. (۱۳۷۶)، بررسی عملکرد شرکت های تعاونی تولید روستایی استان همدان، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۲۵.
۶. قاسمی نژاد عبد الملکی، ع. (۱۳۷۶)، نقش تعاونی ها در توسعه اقتصادی اجتماعی استان مازندران با تأکید بر تعاونی های مصرف کارمندی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم و فنون مازندران.
۷. کلانتری، خ. (۱۳۸۷)، برنامه ریزی و توسعه منطقه ای (تئوریهها و تکنیک ها)، انتشارات خوشبین، تهران.
۸. لطفیان، ا. (۱۳۸۴)، بررسی وضعیت شرکت های تعاونی کشاورزی استان خراسان در سازماندهی نیروی انسانی پراکنده (ارائه راهکار های مناسب)، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، ۵(۱۷): ۱۲۰-۱۴۳.
9. Abdelrahman, A. and Smith, C. (2010), Cooperative and Agricultural development: a case study of groundnut farmers in Western Sudan, *Community Development Journal*, 1: 13- 19.
10. Agrawal, R., Raju, K., Reddy, K., Srinivasan, R. and Sriram, M. S. (2002), Member-funds and cooperative performance, Service Report, 68: 1-18
11. Charles, A., Kraenzle, R., Richardson, C., Adams, K. and Jacqueline, E. (1998), Farmer Cooperative statistics, Service Report 57.
12. Donald, A., Vogelsamg, L., Bailey, M., Biser, C., Eversull, E. and Warren, J. (1993), Cooperative organization and structure, Cooperative Information Report
13. Fabiyi, Y. (1983), The adoption of cooperative structures to the development of Nigerian agriculture: the problems of managing group farming cooperatives, *Agricultural Administration*, 12: 219-235.
14. Jolliffe, I. T. (2002), Principal Component Analysis, Springer, New York.

15. Kennedy, T., Jermolowicz, A., Annelambert, M., Reilly, J., and Rotan, B. (1995), Key to successful cooperative housing in rural areas, rural business and cooperative development service, service report 44.
16. Lehane, K. and Murphy, T. (2010), Postgraduate Diploma/MSc in Co-operative Organization Food Marketing & Rural Development, Department of Food Business & Development & Centre for Co-operative Studies.
17. Mather, J. and Preston, H. (1990), Cooperative Benefits and Limitations. Farmer Cooperatives in the United States, Cooperative Information Report 1 Section 3
18. World Bank (1995), Cooperatives face the future, Rural Development: 14

